

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

יציאת עבד ובהמה בחותם ובזוג לרשות הרבים

(נ"ח א') (ומקשה) ומי אמר שמואל הכי (שאסור לצאת בכבול)!! והאמר שמואל: יוצא העבד (לרשות הרבים) בחותם שבצווארו (והוא כבלא דעבדא), אבל לא בחותם שבכסותו!

(ומתרג') לא קשיא הא דעבד ליה רביה (מותר בחותם שבצווארו היות שמפחד להסירו. ובכסותו אסור, שמא יישרר ויישאנו), הא (דאסור) דעבד איהו לנפשיה.

ורמינהו: לא יצא העבד בחותם שבצווארו (ולעיל אמר שיוצא), ולא בחותם שבכסותו. זה וזה אין מקבלין טומאה (דלאו לנוי עביד, להיטמא משום תכשיט, וכלי תשמיש נמי לא הוי). ולא בזוג שבצווארו. אבל יוצא הוא בזוג שבכסותו. זה וזה מקבלין טומאה (שהם תכשיט). ולא תצא בהמה לא בחותם שבצווארה, ולא בחותם שבכסותה, ולא בזוג שבצווארה (שנראה כמוליכה למוכרה). זה וזה אין מקבלין טומאה (שאין תכשיט לבהמה).

לימא הא דעבד ליה רביה, הא (ברייטא שלא יצא אפילו בחותם שבצווארו) דעבד איהו לנפשיה? ואמרין, לא, אידי ואידי (שמואל וברייטא) דעבד ליה רביה¹, וכאן (ברייטא שאסרה) בשל מתכת, וכאן בשל טיט (שאם נשבר אין מקפיד עלין להביא שבריו לבית אדונו). כדאמר רבה בר אבוב: דבר המקפיד עליו רבו, אין יוצאין בו; דבר שאין מקפיד עליו, יוצאין בו.

אמר מר: ולא בזוג שבצווארו, אבל יוצא הוא בזוג שבכסותו. (ומקשה) זוג שבצווארו אמאי לא, דילמא מיפסיק ואתא לאיתויי, זוג שבכסותו נמי, ליחוש דילמא מיפסיק ואתי לאיתויי!

(ומתרג') הכא במאי עסקינן דמיחא ביה מומחא (שהוא ארוג בכסותו דהשתא ליכא למיחש דילמא מפסיק, ומשווי נמי לא הוי), וכדרב הונא בריה דרב יהושע. דאמר רב הונא בריה דרב יהושע: כל שהוא ארוג - לא גזרו.

שיטות הראשונים

למסקנה, אין העבד יוצא בחותם של מתכת שעשה לו רבו, בין בכסותו בין בצווארו. ובשל טיט - בצווארו יצא, ובכסותו לא יצא. ואם עשאו בעצמו, בכל עניין לא יצא בו. ובהמה לא תצא בחותם שבצווארה ולא בחותם שבכסותה ולא בזוג שבצווארה, ולא בזוג שבכסותה².

הרי"ף אינו מזכיר החילוק בין עבד ליה רביה, לעבד איהו לנפשיה³. וכן **הרמב"ם** פסק שיוצא בחותם טיט בצווארו, ומשמע אפילו עבד לנפשיה. וצ"ב. **והרא"ש** כתב החילוק. וכן פסק **הרמ"א**⁴.

יציאה בחותם טיט סביב הצוואר, כשעשה לו רבו: ביאר **באור זרוע**, מה שמותר לצאת בו, אע"פ שאין זה תכשיט

1. פירוש, דהכי ניחא טפי לשנויי דהיינו סתם חותם, דלא שכיח דלעביד עבד גופיה חותם לנפשיה, שהרי גנאי הוא לו. ריטב"א.

2. קיצור פסקי הרא"ש, סימן ג.

3. גם הטור השמיט החילוק בין עבד ליה רביה לעבד איהו לנפשיה. וביאר הגר"א (או"ח שדא) שסובר שלמסקנת הגמרא שחילקה בין חותם מתכת לשל טיט, גם קמייתא (הסתירה בדברי שמואל) נמי מיתרצא בהכי. והגמרא חזרה בה מסברא הראשונה (של החילוק בין עבד רביה לעבד איהו לנפשיה), ולמסקנה אין חילוק בין של רבו לשל עצמו. עיי"ש.

4. או"ח שדא. מקורות - רמב"ם (שבת יט, יח).

הגיליון מבוסס על ספרי "נתיבי הלכה" על מסכתות הש"ס:
בהסכמת הרבנים הגאונים: הרב שריה דבליצקי זצ"ל,
ויבדלחט"א הרב אשר וייס
והרב שריאל רוזנברג שליט"א.
הארות והערות יתקבלו בברכה.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולמן בן הרב ישראל זצ"ל

לעבד, ואדרבה גנאי הוא לו, הואיל ועבד יוצא בו כל השבוע, הוה ליה כמלבושו, ולא מיתסר עליה משום משוי⁵. וכן פסק הרמ"א⁶.

יציאה בדבר הארוג בבגדו: מסקנת הגמרא, דמיחא ביה מימחא, דכל שהוא ארוג, לא גזרו. דעת תוספות, מהר"ם מרוטנבורג, ומרדכי, דלא מהני הא דמחובר לכסות, רק בדבר שדרכו להיות מחובר שם. אבל אם חיבר שם דבר שאין דרכו בכך, אסור⁷. ודעת אור זרוע וריטב"א⁸, שכל שהוא מחובר לכסות, מותר לצאת בו⁹. והרמ"א¹⁰ פסק כתוספות. ובמקום אחר כתב שיש שכתבו שנוהגים בזה להתיר^{11,12}.

5. וכתב אור זרוע: מיהו, הואיל ולגנאי שלו הוא, אינו לא תכשיט ולא כלי גמור לקבל טומאה. וכשהייתי אני המחבר בצרפת היינו מוליכים אופנים על הבגדים (וזה מותר אפילו כשאינו מחובר לבגד כלל, כדלהלן) כי כן גזרו על כל היהודים בעת ההיא, וזהו כמו חותם שעשה לו רבו דלא שקיל ליה, ואי מיפסיק לא מייתי ליה, והיינו יוצאים בהם לרשות הרבים, וכו', ויש שהיו עושין אופן מן הקלף ותופרין אותו במחט לבגד (וזהו חיבור קלוש, ובכל זאת מותר לצאת בו) ויוצאים בו בשבת וזהו כמו חותם העבד שעשה לו רבו דשרי, הואיל ויוצא בו כל ימות השבוע. עכ"ל. וראה עוד להלן.

6. או"ח שא"כ. וזה לשונו: ואותן עגולים ירוקים שגזרה המלכות שכל יהודי ישא אחד מהן בכסותו, מותר לצאת בהן אפילו אינו תפור בכסותו רק מחובר שם קצת. מקורות - אור זרוע (ח"ב, הל' שבת, סי' פד, אות ג).

7. שהקשו תוספות (נ"ח א', ד"ה הב"ע דמחי): ואם תאמר כי היכי דזוג איירי במחי, הכי נמי איירי חותם שבכסותו במחי, ואם כן אמאי אסור? ותיצו דזוג מותר לפי שדרכו לאורגו בבגד, שאין שום בגד שלא יהא ראוי לנוי ותכשיט כזה, ולא הטריחוהו לפוסקו מכל בגדים ולגנות הבגד. אבל חותם אין דרך לעשותו בכל הבגדים שאינו יפוי הבגד, ולכך גזרו חכמים אפילו באורג בכסותו שיהא צריך לפוסקו, אטו היכא שאין אורג.

8. שעל קושיית התוספות הנ"ל, תירץ דחותם שבכסותו מיירי בדלא אורג. והא דסתים ותני ליה משום דהכי אורחא דמילתא דסתם זוג אורג וסתם חותם אינו אורג. עכ"ל. ולדבריו, אין ראייה לדין התוספות, שבדבר שאין דרך לאורגו אסור לצאת.

9. זה לשון האור זרוע (ח"ב, הל' שבת, סי' פד, אות ג): וכשהייתי אני המחבר בצרפת היינו מוליכים אופנים על הבגדים (וזה מותר אפילו כשאינו מחובר לבגד כלל, כפי שהובא לעיל, שאימת מלכות עליו) וכו'. ויש שהיו תפורים בבגד לגמרי, והנהו שרי כדאמרין גבי זוג שבכסותו, הכא במאי עסקין, דמיחא ביה מימחא. וכו'. ומורי ה"ר שמשון מכוס זצ"ל היה דן להתיר מפני שהאופנים מחוברים לכסות, כדאמר בירושלמי דפרקין, וכו', הא למדת דאפילו דבר שהוא משוי, כשהוא מחובר לכסות מותר לצאת בו. עכ"ל.

10. או"ח שא"כ. מקורות - מהר"ם מרוטנבורג (ד"פ, סי' תקלב). הגהות מיימוניות (הל' שבת יט, יח, אות ד). מרדכי (פרק במה אשה, סי' ש).

11. או"ח שא"כ. וזה לשון הרמ"א: ואם המפתח של נחושת וברזל, אפילו מחובר וקבוע בחגורה, אסור. ויש שכתבו שנוהגין בזה להתיר (אמנם בב"י ביאר טעם המתירים שסוברים דחשיב כמו תכשיט דחגור. ורק משום כך מתירים כשמחובר). וכתב הב"י: ואנו לא ראינו מי שנהג היתר בדבר זה והכי נקיטין. עכ"ל.

12. כתב עוד הרמ"א (או"ח שא"כ) ע"פ שלטי הגיבורים (ל ב ברי"ף, אות ב, עיי"ש באריכות) דנהגו לילך עם המטפחת שמקנח בו האף, אם הוא מחובר לכסות. וכתב המשנ"ב (ס"ק פד) כאן בעינן שיהיה מבעו"י תפור היטב לכסות, או עכ"פ שיהיה תפור בשתי תכיפות, דאז הוי כמו אריג יחד. דאי לאו הכי, חיישין דילמא מיפסק ואתי לאתווי, כמו בזגים. ואף על גב דהוא דבר שאינו לא מלבוש ולא תכשיט, מכל מקום לא חשיב כמשוי, דדרך היה בזמניהם לתפור כן לכסות, הלכך בטל הוא לגבי בגד. ולפי זה, בזמנינו שאין דרך להיות המטפחת תפור בבגד, לא בטיל הוא לגבי בגד ואסור. ויש שכתבו לפי שהמטפחת הוא דבר שאינו חשוב בטל הוא לגבי הכסות כשתפור בו. וקשירה בעלמא לכסות או לחגור אפילו קשרו מבעו"י בקשר של קיימא ג"כ אסור לצאת בו, כיון שאינו חוגר עצמו במטפחת. אלא יחבר ראש המטפחת בראש החגורה בעניבה, ויהיה כחגורה ארוכה, ויחגור עצמו בו כל זמן שהולך ברחוב. ועיי"ש (וכן בשעה"צ, ס"ק קג-קו).

הגיליון מבוסס על ספרי "נתיבי הלכה" על מסכתות הש"ס:
בהסכמת הרבנים הגאונים: הרב שריה דנליצקי זצ"ל,
ויבדלחט"א הרב אשר וייס
והרב שריאל רוזנברג שליט"א.
הארות והערות יתקבלו בברכה.

בעזהש"ת
ט' אייר תש"פ
מסכת: שבת | פרק: ו' | דף: נ"ח

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

שולחן ערוך

(או"ח, הלכות שבת, סימן שה)

יב. לא תצא בחותם, בין שהוא בצוארה בין שהוא בכסותה.

(או"ח, הלכות שבת, סימן שד)

א. אדם מצוה על שביתת עבדו שמל וטבל לשם עבדות וקבל עליו מצוות הנוהגות בעבד... הגה: וכל עבד שמצוה על שביתתו אסור לצאת בחותם שעשה לו רבו להראות בו שהוא עבד, ואם הוא של טיט מתר לצאת בו כשתלוי בצוארו, אבל לא בכסותו. ובשל מתכת בכל ענין אסור. (טור) ואם העבד עושה חותם לעצמו, אפלו בשל טיט, בכל ענין, אסור (המגיד פי"ט).

(או"ח, הלכות שבת, סימן שא)

כג. הבנים יוצאים בזגין (פי' כמין פעמונים קטנים) הארוגים להם בכסותם, אבל אם אינם ארוגים, לא. הגה: ולא מהני הא דמחבר לכסות רק בדבר שדרכו להיות מחבר שם. אבל אם חבר שם דבר שאין דרכו בכך, אסור (הגהות מיומני פי"ט ובית יוסף בשם תשובת רשב"א ומרדכי פרק במה אשה). ואותן עגלים ירקם שגזרה המלכות שכל יהודי ישא אחד מהן בכסותו, מתר לצאת בהן אפלו אינו תפוז בכסותו רק מחבר שם קצת (אור זרוע). וכן מתר לצאת במטפחת שמקנחין בו האף, שקורין פצול"ט, אם מחבר לכסותו. והא דמתר לצאת בזגין הארוגין דוקא שאין בהם ענבל ואין משמיעין קול (הגהות אלפסי סוף פרק במה אשה).